

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

તાતોબા ભાઉ સાવગવે (મૃત)ના કાનૂની પ્રતિનિધિઓ દ્વારા અને અન્ય.

વિરુદ્ધ

વસંતરાવ ધિનિરાજ દેશપાંડે અને અન્ય.

૫ ઓક્ટોબર, ૨૦૦૧

[સૈયદ શાહ મોહમ્મદ કાદરી અને એસ. એન. કુકાન, ન્યયમૂર્તિઓ]

જમીન કાયદાઓ:

બોમ્બે ટેનન્સી એન્ડ એગ્રિકલ્ચરલ લેન્ડ્સ એક્ટ, ૧૯૪૮-સેક્શન ૪૩-૧ B-મકાનમાલિકની જમીનના ટોચમર્યાદાના વિસ્તારની ગણતરી અને ભાડુઆતોની ભાડાની મુદત પૂરી થતા તેમની પાસેથી જમીન પાછી મેળવવી -અરજદારો દ્વારા નિવેદન કે પ્રતિવાદીની સંયુક્ત કુટુંબની જમીનનું કોઈ વિભાજન થયું ન હતું-ટોચમર્યાદાના વિસ્તારની ગણતરી માટે ગણતરી માટે પ્રતિવાદીની બીજા રાજ્યમાં આવેલી જમીનનો સમાવેશ કરવો-હાઈકોર્ટ દ્વારા નક્કી કરાયેલ મહેસૂલ સત્તાવાળાઓ દ્વારા તથ્યો અને તારણો પર, પહેલેથી જ અસરગ્રસ્ત મેટ્રસ અને બાઉન્ડ્સ દ્વારા સંયુક્ત કુટુંબનું વિભાજન-'ઈશ્યુ એસ્ટોપેલ'ના

સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ કરીને તે જ મુદ્દો ફરીથી ઉઠાવી શકાશે નહીં – બીજા રાજ્યમાં આવેલી જમીનનો સમાવેશ કરી શકાશે નહીં.

કાયદાનું અર્થઘટન:

૩. કાયદાની જોગવાઈઓને વાંચીને લાગુ કરી શકાતી નથી, જે વિધાનસભાએ સ્પષ્ટ રીતે અથવા જરૂરી સૂચિતાર્થ દ્વારા પ્રદાન કરી નથી-ભારતનું બંધારણ, ૧૯૫૦-અનુચ્છેદ ૩૮,૩૯ (બી) અને (સી).

પ્રતિવાદી-સશસ્ત્ર દળોના સભ્ય મકાન માલિકે બોમ્બે ટેનન્સી એન્ડ એગ્રિકલ્ચરલ લેન્ડ્સ એક્ટ, ૧૯૪૮ની કલમ ૪૩-આઈબી હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ ભાડાપટ્ટેનો કેસ દાખલ કર્યો હતો, જેમાં અરજદારો પાસેથી જમીન પર સર્વે નંબર ૯૮ના એક તૃતિયાંશ હિસ્સાની હદ સુધી અને સર્વે નંબર ૯૯ના બે તૃતિયાંશ હિસ્સાની હદ સુધી પુનઃપ્રારંભ કરવામાં આવ્યો હતો. કલેક્ટરે ભાડાપટ્ટા કેસને જાળવી ન શકાય તેવો ગણાવીને ફગાવી દીધો હતો. અપીલમાં, એડિશનલ કમિશનરે ચુકાદો આપ્યો હતો કે ભાડુઆતની કેસ કલેક્ટર સમક્ષ આ આધાર પર જાળવવા યોગ્ય છે કે ૧૯૪૪માં સંયુક્ત પરિવારનું વિભાજન થયું હતું, પરંતુ જમીનની પુનઃપ્રારંભની તારીખ ૧/૩ રાખવામાં આવી હતી. સર્વેક્ષણ નંબર ૯૯માં હિસ્સો ધરાવે છે. એડિશનલ કમિશનરના આદેશને હાઈકોર્ટ દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું અને પ્રતિવાદી દ્વારા રાખવામાં આવેલી કુલ જમીન અને અરજદારો પાસેથી ઉપલબ્ધ જમીનની હદની ફરી ગણતરી શરૂ કરવા માટે આ બાબત કલેક્ટરને પરત મોકલી દેવામાં આવી હતી. કલેક્ટરે ગણતરીના હેતુઓ માટે કર્ણાટક રાજ્યમાં પ્રતિવાદીની માલિકીની જમીનનો સમાવેશ કર્યો ન

હતો અને માત્ર બોમ્બે વિસ્તારમાં આવેલી જમીનને જ ધ્યાનમાં લીધી હતી અને નિર્ણય લીધો હતો કે પ્રતિવાદી સર્વેક્ષણ નંબર ૯૯માં એલ/ત્રીજા હિસ્સાનો કબજો ફરી શરૂ કરવા માટે હકદાર છે. કલેક્ટરના આદેશને કમિશનર અને હાઈકોર્ટ દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું.

આ અદાલતમાં અપીલમાં, અરજદારોએ દલીલ કરી હતી કે પ્રતિવાદીની સંયુક્ત કુટુંબની જમીનોનું મેટ્રસ અને બાઉન્ડ્સ દ્વારા કોઈ વિભાજન થયું નથી; કે રિમાન્ડના આદેશમાં હાઈકોર્ટના તારણોને પડકારવામાં આવી શકે છે; અને ભારતના બંધારણમાં સમાવિષ્ટ રાજ્ય નીતિના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને, કર્ણાટક રાજ્યમાં પ્રતિવાદી દ્વારા રાખવામાં આવેલી જમીનનો પણ આ અધિનિયમ હેઠળ જમીનના કુલ માલિકીની ગણતરીમાં સમાવેશ થવો જોઈએ.

પ્રતિવાદીએ દલીલ કરી હતી કે સંયુક્ત કુટુંબની મિલકતના વિભાજનને લગતા મુદ્દાને હાઈકોર્ટ દ્વારા તેના રિમાન્ડના આદેશમાં પહેલેથી જ સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું અને તેને ફરીથી ખોલવાની મંજૂરી આપી શકાતી નથી; અને બોમ્બે વિસ્તારની બહાર પ્રથમ પ્રતિવાદી દ્વારા રાખવામાં આવેલી જમીનને અધિનિયમ હેઠળ તેની પાસેની કુલ જમીન નક્કી કરવા માટે ધ્યાનમાં લઈ શકાતી નથી.

અરજી નામંજૂર કરતાં કોર્ટે

૧:૧.સંયુક્ત પરિવારની જમીનના ભાગલા પાડવાનો પ્રશ્ન અરજદારો સામે મુકદ્દમાના પ્રથમ તબક્કામાં જણાઈ આવ્યો હતો. મહેસૂલ સત્તાવાળાઓ. ઉચ્ચ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે,

૧૯૪૪માં ભાગલાને કારણે, પ્રતિવાદીને સર્વેક્ષણ નંબર ૯૮માં કોઈ હિસ્સો મળ્યો ન હતો, જ્યારે તેના ભાઈઓને સર્વેક્ષણ નંબર ૯૮માં એક તૃતીયાંશ હિસ્સો મળ્યો હતો. ૯૯માં સંયુક્ત પરિવારનો દરજ્જો સમાપ્ત થઈ ગયો હતો અને ઇ. આર. એસ. ટી. ડબલ્યુ. આઈ. ના સભ્યોના શેર:ટાઈલ સંયુક્ત કુટુંબની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી હતી. વધુમાં, ઉચ્ચ અદાલતે વધારાના કમિશનરના આદેશને સમર્થન આપ્યું હતું કે પ્રતિવાદી બોમ્બે ટેનન્સી એન્ડ એગ્રિકલ્ચરલ લેન્ડ્સ એક્ટ, ૧૯૪૮ની કલમ ૪૩-IB હેઠળ સર્વેક્ષણ નંબર ૯૯માં ત્રીજા ભાગના કબજા માટે અરજી કરવા માટે હકદાર છે. આમ, રેવન્યુ સત્તામંડળો દ્વારા નોંધાયેલા તારણોની પુષ્ટિ કર્યા પછી, પ્રથમ પ્રતિવાદી દ્વારા રાખવામાં આવેલી કુલ જમીન અને પુનઃપ્રારંભ માટે ઉપલબ્ધ જમીનની હદ નક્કી કરવા માટે કેસને કલેક્ટરને પરત મોકલી દેવામાં આવ્યો હતો. અરજદારોને હવે 'ઈશ્યૂ ઇસ્ટોલપેલ' ના સિદ્ધાંત દ્વારા તે જ મુદ્દાને આંદોલન કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો છે બીજું, જ્યારે મહેસૂલ સત્તાવાળાઓને એક સાથે જાણવા મળ્યું કે પક્ષ હતો. મુકદ્દમાના અગાઉના રાઉન્ડમાં હાઈકોર્ટ દ્વારા સ્વીકારવામાં આવેલી સંયુક્ત કુટુંબની જમીનોની મર્યાદા, આ કોર્ટ બંધારણની કલમ ૧૩૬ હેઠળ અરજદારોને રિમાન્ડ પછીની કાર્યવાહીમાં હકીકતના સહવર્તી તારણોને આંદોલન કરવાની મંજૂરી આપશે નહીં. [૬૧૫-સી-જી]

હોપ પ્લાન્ટેશન્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ તાલુકા જમીન બોર્ડ, પીરમેડ તથા અન્ય., [૧૯૯૯] ૫ એસ.સી.સી. ૫૯૦, પર આધાર રાખ્યો હતો.

૧.૨.આ કાયદાનો ઉદ્દેશ રૈયતના હિતોનું રક્ષણ કરતી વખતે ઉત્પાદન અને કૃષિ કાર્યક્ષમતામાં સુધારો કરવાનો અને અગાઉના બોમ્બે રાજ્યમાં-હવે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યના બોમ્બે

વિસ્તારમાં યોગ્ય કદના માલિકીના સંદર્ભમાં 'ખેડૂત માલિકી' નું સર્જન અને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે. "જમીન", "જમીન ધારક", "ભાડૂત" ની વ્યાખ્યા ધરાવતી કલમ ૨ ની વિવિધ કલમોનું અવલોકન. "જમીન ધરાવવા માટે "અને કલમ ૫ અને ૬ ની જોગવાઈઓ એ બાબતમાં શંકા માટે કોઈ અવકાશ છોડતી નથી કે કલમ ૫ અને ૬ માં દર્શાવેલ જમીનની વિવિધ શ્રેણીઓ બોમ્બે વિસ્તારમાં જમીનની પ્રકૃતિને ધ્યાનમાં રાખીને વર્ગીકૃત કરવામાં આવી છે અને બોમ્બે વિસ્તારમાં મકાનમાલિક અને ભાડુઆતની સ્થિતિ અને જરૂરિયાતોને ધ્યાનમાં રાખીને છત વિસ્તાર નક્કી કરવામાં આવ્યો છે. કાયદાની કલમ ૭ સરકારને જાહેર હિતના સંદર્ભમાં ટોચમર્યાદા વિસ્તાર અને આર્થિક માલિકીમાં ફેરફાર કરવાની સત્તા આપે છે:((ક) જમીનની સ્થિતિ, (ખ) તેની ઉત્પાદક ક્ષમતા, (ગ) જમીન પછાત વિસ્તારમાં આવેલી છે તે હકીકત, અને (ઘ) નિર્ધારિત કરી શકાય તેવા અન્ય કોઈપણ પરિબળો.આ કાયદામાં એવું સૂચન કરવા માટે કંઈ નથી કે બોમ્બે વિસ્તારની બહાર, ભારતમાં અથવા વિશ્વમાં ક્યાંય પણ જમીનને મકાનમાલિક અથવા ભાડુઆતની માલિકી અથવા ટોચમર્યાદાના વિસ્તારની ગણતરીના હેતુઓ માટે ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ.આ તમામ પરિબળો બોમ્બે વિસ્તારના સંદર્ભમાં નક્કી કરવાની જરૂર છે.આ કાયદો એવું માને છે કે બોમ્બે વિસ્તારની અંદરની જમીનને છત વિસ્તાર નક્કી કરવાના હેતુઓ માટે ગણતરીમાં લેવી જરૂરી છે.તેથી, કર્ણાટક રાજ્યમાં પ્રતિવાદીની માલિકીની કોઈપણ જમીનને ધ્યાનમાં લેવાની મંજૂરી રહેશે નહીં.[૬૧૬-D-H; ૬૧૭-A]

છાનુભાઈ કર્ણસાંગ વિ. સરદુલ માનસાંગ, (૧૯૫૬) ૫૮ બોમ્બે લૉ રિપોર્ટર ૪૬૩, મંજૂર.

શ્રીકાંત ભાલચંદ્ર કરલકર અને અન્યો વગેરે વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્યો વગેરે,
[૧૯૯૪] ૫ કલમ ૪૫૯, વિશિષ્ટ.

૨. એ હકીકતને નકારી શકાય નહીં કેકાયદાનું અર્થઘટન કરતી વખતે. કલમ ૩૮માં સમાવિષ્ટ રાજ્ય નીતિના નિર્દેશક સિદ્ધાંતો અને બંધારણની કલમ ૩૯ની કલમો (બી) અને (સી) જેવા ફાયદાકારક કાયદાઓ ન્યાયાધીશના મનમાં સર્વોચ્ચ હોવા જોઈએ. પરંતુ તે સિદ્ધાંતને કાયદાની જોગવાઈઓના વાંચન સુધી વિસ્તૃત કરી શકાતો નથી જે વિધાનસભાએ સ્પષ્ટ રીતે અથવા જરૂરી સૂચિતાર્થ દ્વારા પ્રદાન કર્યું નથી. અધિનિયમની કલમ ૪૩-૧ B નું અવલોકન સૂચવે છે કે તેણે ભાડુઆતની અધિકારનું ધ્યાન રાખ્યું છે અને જ્યારે મકાનમાલિકનો કબજો છત વિસ્તાર જેટલો હોય ત્યારે ભાડુઆતો દ્વારા રાખવામાં આવેલી જમીનના કબજાની સુરક્ષા કરી છે; જ્યારે મકાનમાલિકનો કબજો છત વિસ્તાર કરતાં ઓછો હોય ત્યારે પણ; ભાડુઆતો દ્વારા રાખવામાં આવેલી જમીનનો માત્ર એટલો જ હિસ્સો જે છત વિસ્તાર જેટલો મકાનમાલિકના વાસ્તવિક કબજામાં કુલ જમીન બનાવવા માટે પૂરતો હશે, તેને ફરી શરૂ કરવાની મંજૂરી છે.(૬૧૫-એચ; ૬૧૬-એ-બી]

સ્ટીલ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ અને અન્ય વગેરે. વર્સસ નેશનલ યુનિયન, વોટર ફ્રન્ટ વર્ક્સ એન્ડ અદર્સ વગેરે, જે. ટી. (૨૦૯૧) એસ. સી. ૨૬૮ પર આધાર રાખ્યો હતો.

સિવિલ અપીલેટ જ્યુરિસડિક્શન:૧૯૯૨ની સિવિલ અપીલ નંબર ૧૮૦૯.

૯/૧૦ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી: ૧.૯૨ ૧૯૮૧ ના ડબ્લ્યુ. પી. નંબર ૩૨૦૫ માં બોમ્બે હાઇકોર્ટની.

અપીલકર્તાઓ વતી યુ. યુ. લલિત અને ગૌરવ અગ્રવાલ.

પ્રતિવાદીઓ માટે વકીલ શ્રી એ. એસ. ભાસ્કર, સંજય.કે. વિસેન અને મનોજ કે. મિશ્રા.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સૈયદ શાહ મોહમ્મદ કાદરી દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

વિશેષ રજા દ્વારા આ અપીલ ભાડુઆતો દ્વારા બોમ્બે ખાતેની ઉચ્ચ અદાલતના આદેશ સામે ૧૯૮૨ની જાન્યુઆરીની ૯/૧૦, ૧૯૮૨ની રિટ પિટિશન No.૩૨૦૫ માં દાખલ કરવામાં આવી છે.

આ અપીલમાં જે પ્રશ્ન ઊભો થાય છે તે છે: શું બોમ્બે ટેનન્સી એન્ડ એગ્રિકલ્ચરલ લેન્ડ એક્ટ, ૧૯૪૮ની કલમ ૪૩-એલબીની પેટા-કલમ (૧) ની કલમ (એ) ના હેતુઓ માટે મકાનમાલિકના ટોચમર્યાદાના વિસ્તારની ગણતરીમાં, તેણે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યની બહાર ધરાવેલી કોઈપણ જમીનની ગણતરી કરવી જોઈએ?

૧૯૬૪ના મહારાષ્ટ્ર અધિનિયમ XXXIX દ્વારા બોમ્બે ટેનન્સી એન્ડ એગ્રિકલ્ચરલ લેન્ડ એક્ટ, ૧૯૪૮ (ટૂંકમાં, 'ધ એક્ટ') માં પ્રકરણ III-AA દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું અને અધિનિયમની કલમ ૩૨માંથી "અથવા સશસ્ત્ર દળોના સેવારત સભ્ય" શબ્દોને દૂર કરવામાં

આવ્યા હતા. પ્રકરણ III-એએમાં સશસ્ત્ર દળોના સભ્યો છે અથવા સેવા આપી રહ્યા છે તેવા મકાનમાલિકો દ્વારા ભાડાપટ્ટા સમાપ્ત કરવા અને ભાડુઆતો દ્વારા તેમની જમીનની ખરીદી માટે વિશેષ જોગવાઈઓ છે. કલમ ૪૩-૧ B જે તે પ્રકરણની મુખ્ય જોગવાઈઓમાંની એક છે, તે મકાનમાલિકને કોઈપણ જમીનની ભાડાપટ્ટે સમાપ્ત કરવાનો અને તેના ભાડુઆતો પાસેથી કબજો મેળવવાનો અધિકાર આપે છે.આપણે અહીં કલમ ૪૩-૧ B ની પેટા-કલમ (૧) મૂકીશું.

"૪૩-૧બી. (૧) આ અધિનિયમની પૂર્વવર્તી જોગવાઈઓમાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, પરંતુ આ કલમની જોગવાઈઓને આધિન, ભાડુઆતો અને કૃષિ જમીન કાયદા (સુધારા) અધિનિયમ, ૧૯૬૪ના પ્રારંભ પછી કોઈપણ સમયે મકાનમાલિક માટે કોઈ પણ જમીનની ભાડાપટ્ટેદારીને સમાપ્ત કરવી અને તેનો કબજો મેળવવો કાયદેસર રહેશે, પરંતુ -

(એ) તેના વાસ્તવિક કબજામાં રહેલી કુલ જમીનને છત વિસ્તારની સમકક્ષ બનાવવા માટે પૂરતી હોય તેટલી જમીન; અને

(બી) જ્યાં મકાનમાલિક સંયુક્ત પરિવારનો સભ્ય હોય, માત્ર સંયુક્ત પરિવાર પાસેની જમીનમાં તેના હિસ્સાની હદ સુધી (ટોચમર્યાદા વિસ્તારથી વધુ નહીં), જો કે, મામલાતદારને પૂછપરછ પર સંતોષ થાય કે આવા હિસ્સાને (વિસ્તાર, આકારણી, વર્ગીકરણ અને જમીનના મૂલ્યને ધ્યાનમાં રાખીને), સમગ્ર સંયુક્ત કુટુંબની મિલકતમાં તેના હિસ્સાના સમાન પ્રમાણમાં મેટ્રસ અને બાઉન્ડ્સ દ્વારા અલગ કરવામાં આવ્યો છે અને મોટા પ્રમાણમાં નહીં.

(૨) થી (૪) * * * * *

કલમ ૪૩-૧ B ની પેટા-કલમ (૧) ના અવલોકન પરથી એ નોંધપાત્ર છે કે તે પ્રકરણ I થી III ની જોગવાઈઓને ઓવરરાઈડ કરે છે પરંતુ તે કલમની જોગવાઈઓને આધિન છે. તે મકાનમાલિકને, ૧૯૬૪ના ઉપરોક્ત અધિનિયમ XXXIX ની શરૂઆત પછી કોઈપણ સમયે, કોઈપણ જમીનની ભાડાપટ્ટેદારીને સમાપ્ત કરવા અને તેના ભાડુઆતો પાસેથી કબજો મેળવવા માટે સક્ષમ બનાવે છે. આ અધિકાર નીચેની શરતોને આધીન છે:

(૧) મકાન માલિક ફક્ત તેટલી જ જમીનનો કબજો લેવા હકદાર છે જે તેની પાસેની કુલ જમીનને છત વિસ્તારની બરાબર કરવા માટે પૂરતી હોય, અને જ્યાં મકાન માલિક સંયુક્ત કુટુંબનો સભ્ય હોય, ત્યાં ફક્ત તે જ હદ સુધી જે સંયુક્ત કુટુંબ દ્વારા ધારણ કરાયેલી જમીનમાં તેના હિસ્સા જેટલી હોય (જે છત વિસ્તાર કરતાં વધુ ન હોય);

(૨) પૂછપરછ પર મામલાતદારને સંતોષ થવો જોઈએ કે મકાનમાલિકના આવા હિસ્સાને સમગ્ર સંયુક્ત કુટુંબની મિલકતમાં તેના હિસ્સાના સમાન પ્રમાણમાં મેટ્રસ અને બાઉન્ડ્સ દ્વારા અલગ કરવામાં આવ્યો છે અને તે મોટા પ્રમાણમાં નથી. પોતાનો સંતોષ નોંધવામાં મામલાતદારે જમીનનો વિસ્તાર, આકારણી, વર્ગીકરણ અને મૂલ્યને ધ્યાનમાં લેવું પડે છે.

કલમ ૪૩-૧અ તે પ્રકરણના હેતુઓ માટે "જમીન માલિક" ની વ્યાખ્યા આપે છે. તે મુજબ, જમીન માલિક એટલે એવો વ્યક્તિ (જેમાં કલમ ૩૩અ (Section 33A) ના અર્થમાં પ્રમાણિત જમીન માલિકનો પણ સમાવેશ થાય છે) જે સશસ્ત્ર દળોનો સેવારત સભ્ય છે અથવા હતો. અને જો જમીન માલિકનું અવસાન થયું હોય, તો તેના વારસદારો જેવા કે તેની

વિધવા, પુત્ર, પુત્રનો પુત્ર, અપરિણીત પુત્રી, પિતા અથવા માતાનો પણ તેમાં સમાવેશ થાય છે.

હકીકતોનો સંક્ષિપ્ત અહેવાલ ઉકેલ લાવવા માટે મદદરૂપ થઈ શકે છે.

પ્રથમ પ્રતિવાદી (મકાનમાલિક) ૧૯૪૧ થી ૧૯૭૦ સુધી સશસ્ત્ર દળોના સભ્ય હતા. ૨૭ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૬૨એફના રોજ તેમણે કલેક્ટર, કોલ્હાપુર સમક્ષ કલમ ૪૩-૧ બી હેઠળ જમીનને સર્વેક્ષણ નંબર ૯૮માં હિસ્સાની હદ સુધી અને સર્વેક્ષણ નંબર ૯૯માં ભાડુઆતો તરીકે અપીલકર્તાઓ દ્વારા રાખવામાં આવેલા બે તૃતીયાંશ હિસ્સાની હદ સુધી ફરી શરૂ કરવા માટે ૧૯૬૮નો ભાડાપટ્ટો કેસ નંબર ૧ દાખલ કર્યો હતો. ૨૨ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૭૦ના રોજ આ કેસને બિનજવાબદાર ગણાવીને ફગાવી દેવામાં આવ્યો હતો. પ્રથમ પ્રતિવાદીએ પૂના ડિવિઝનના એડિશનલ કમિશનર સમક્ષ આ બાબતને પુનરાવર્તનમાં રજૂ કરી હતી, જેમણે ૩૦ નવેમ્બર, ૧૯૭૪ના તેમના આદેશ દ્વારા અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે સંયુક્ત પરિવારનું વિભાજન ૧૯૪૪માં થયું હતું, તેથી કલેક્ટર સમક્ષનો કેસ જાળવવા યોગ્ય હતો અને સર્વે નંબર ૯૯માં જમીનને ૧/૩૪ હિસ્સા સુધી મર્યાદિત કરી હતી. ૩ જુલાઈ, ૧૯૭૯ના રોજ બોમ્બે હાઈકોર્ટ દ્વારા ૧૯૭૫ની સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલેશન નંબર - ૭૪૪ માં તે આદેશની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી અને પ્રથમ પ્રતિવાદીની માલિકી અને તે અપીલકર્તાઓ પાસેથી ફરી શરૂ કરી શકે તેવી જમીનની હદ અંગેના તારણો નોંધવા માટે કેસ કલેક્ટરને મોકલી દેવામાં આવ્યો હતો. ૬ એપ્રિલ, ૧૯૮૧ ના રોજ, કેસ પાછો મોકલ્યા પછી , કલેક્ટરે તેમની જમીનની ગણતરી કરતી વખતે પ્રથમ પ્રતિવાદીની કર્ણાટક રાજ્યમાં આવેલી જમીનને ધ્યાનમાં લેવાનો ઇનકાર કર્યો. તે જમીનનો વિસ્તાર વિવાદાસ્પદ નથી, અને તેમણે તારણ

કાઢ્યું કે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં તેમની પાસે ૧૩ એકર ૧૨ ગુંઠા જમીનનો વાસ્તવિક કબજો હતો અને તેઓ અરજદારો પાસેથી સર્વે નંબર ૯૯ માંથી ૧/૩ હિસ્સો (જે ૫ એકર ૨૭ ગુંઠા થાય) પાછો મેળવવા હકદાર હતા; આમ, કલમ ૪૩-૧બી હેઠળ તેમની પાસેથી જમીન પાછી મળ્યા બાદ તેમની કુલ જમીન ૧૮ એકર ૧૪ ગુંઠા થઈ જશે (જોકે ૧૩ એકર ૧૨ ગુંઠા + ૫ એકર ૨૭ ગુંઠાનો સરવાળો ૧૮ એકર ૩૯ ગુંઠા થાય છે) જે ૪૮ એકરના સીલિંગ વિસ્તાર કરતા ઘણો ઓછો હતો. આ આદેશ કમિશનર દ્વારા ૨૯ ઓગસ્ટ, ૧૯૮૧ ના રોજ પુનરાવલોકન માં પુષ્ટિ કરવામાં આવ્યો. અરજદારોએ કમિશનરના આદેશની કાયદેસરતાને રીટ પિટિશન નંબર ૩૨૦૫/૧૯૮૧ માં પડકારી. ૯/૧૦ જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨ ના રોજ, હાઈકોર્ટે રીટ પિટિશન રદ કરી, અને આ જ આદેશ સામે હાલની અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે.

અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલ શ્રી યુ. યુ. લલિતે દલીલ કરી હતી કે પ્રથમ પ્રતિવાદીના સંયુક્ત પરિવાર દ્વારા કબજામાં લેવામાં આવેલી જમીનનો કોઈ પક્ષકાર નહીં હોય. જેમ કે રિમાન્ડના આદેશ સહિતની અનુગામી ઘટનાઓ અસંગત હશે અને તેઓ રિમાન્ડના આદેશમાં હાઈકોર્ટ દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવેલા તારણને પડકાર આપી શકે છે. તેમણે દલીલ કરી હતી કે બંધારણમાં સમાવિષ્ટ નિર્દેશક સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને, કર્ણાટક રાજ્યમાં પ્રથમ પ્રતિવાદીની માલિકીની જમીન મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં તેમની માલિકીની જમીનમાં ઉમેરવી આવશ્યક છે, જેથી તેઓ ઉપરોક્ત કલમ (એ) હેઠળ અપીલકર્તાઓ પાસેથી ફરી શરૂ કરવા માટે હકદાર જમીનની યોગ્ય હદ સુધી પહોંચી શકે.

પ્રથમ પ્રતિવાદી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એ. એસ. ભાસ્કરે દલીલ કરી છે કે અપીલકર્તાની પ્રથમ દલીલ હાઈકોર્ટના અગાઉના આદેશ દ્વારા પૂર્ણ થઈ ગઈ છે, જેમાં કેસ કલેક્ટરને તેની માલિકી નક્કી કરવા માટે મોકલી દેવામાં આવ્યો છે અને તેને ફરીથી ખોલવાની મંજૂરી આપી શકાતી નથી. છનુભાઈ કરણસંગ વિરુદ્ધ સરદુલ મનસંગ (૧૯૫૬) ૫૮ બોમ્બે લૉ રિપોર્ટર ૪૬૩ કેસમાં બોમ્બે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચના ચુકાદાને આધારે શ્રી ભાસ્કરે રજૂઆત કરી છે કે બોમ્બે વિસ્તારની બહાર પ્રથમ પ્રતિવાદી દ્વારા રાખવામાં આવેલી જમીનને આ કાયદા હેઠળ તેમની પાસેની કુલ જમીન નક્કી કરવા માટે ધ્યાનમાં લઈ શકાતી નથી.

શ્રી લલિતની પહેલી દલીલ પર આપણે વધુ ધ્યાન આપવાની જરૂર નથી. પ્રથમ, સંયુક્ત કુટુંબની જમીનના ભાગલાનો પ્રશ્ન મહેસૂલી સત્તાવાળાઓ દ્વારા કાનૂની કાર્યવાહીના પ્રથમ તબક્કામાં અરજદારની વિરુદ્ધ ઠરાવવામાં આવ્યો હતો. ૩ જુલાઈ, ૧૯૭૯ ના રોજ, સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નંબર ૭૪૪/૧૯૭૫ માં, હાઈકોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે ૧૯૪૪ ના ભાગલાના કારણે, પ્રથમ પ્રતિવાદીને સર્વે નંબર ૯૮ માં કોઈ હિસ્સો મળ્યો ન હતો, જ્યારે તેમના ભાઈઓને સર્વે નંબર ૯૯ માં પ્રત્યેકને ૧/૩ હિસ્સો મળ્યો હતો. સંયુક્ત કુટુંબની સ્થિતિનો અંત આવ્યો હતો અને ભૂતપૂર્વ સંયુક્ત કુટુંબના સભ્યોના હિસ્સાઓ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા હતા. વધુમાં, હાઈકોર્ટે વધારાના કમિશનરના આદેશને સમર્થન આપ્યું કે પ્રથમ પ્રતિવાદી કાયદાની કલમ ૪૩-૧બી હેઠળ સર્વે નંબર ૯૯ માંથી ૧/૩ હિસ્સાનો કબજો મેળવવા માટે અરજી કરવા હકદાર હતા. અને એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે આ આદેશ કલેક્ટરના મુદ્દા નંબર ૫ અને ૬ પરના તારણોને આધિન રહેશે. આમ, મહેસૂલી સત્તાવાળાઓ દ્વારા નોંધાયેલા તારણોને સમર્થન આપતા, કેસને કલેક્ટર પાસે પાછો

મોકલવામાં આવ્યો હતો જેથી તે મુદ્દા નંબર ૫ અને ૬ પર નિર્ણય કરી શકે, જે પ્રથમ પ્રતિવાદી દ્વારા ધારણ કરાયેલી કુલ જમીન અને તે કેટલી જમીન પાછી મેળવવા હકદાર છે તે નક્કી કરવા સંબંધિત હતા. અરજદારો હવે 'ઇશ્યુ એસ્ટોપેલ' (issue estoppel) ના સિદ્ધાંત દ્વારા તે જ મુદ્દાને ફરીથી ઉઠાવવાથી અવરોધિત છે. [જુઓ: હોપ પ્લાન્ટેશન્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ તાલુકા લેન્ડ બોર્ડ, પીરમેડ અને અન્ય., [૧૯૯૯] ૫ એસસીસી ૫૯૦]. બીજું, જ્યારે મહેસૂલી સત્તાવાળાઓએ એકસાથે એવું તારણ કાઢ્યું કે સંયુક્ત કુટુંબની જમીનનું સરહદો અને માપણી દ્વારા વિભાજન થઈ ચૂક્યું હતું, અને હાઈકોર્ટે કાનૂની કાર્યવાહીના અગાઉના તબક્કામાં તે સ્વીકાર્યું હતું, ત્યારે આ કોર્ટ ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળના તેના અધિકારક્ષેત્રમાં પાછા મોકલાયા પછીની કાર્યવાહીમાં અરજદારોને એકસાથે થયેલા તથ્યના તારણોને ફરીથી ઉઠાવવાની મંજૂરી આપશે નહીં.

શ્રી લલિતની બીજી દલીલ અંગે, એ હકીકતને નકારી શકાય તેમ નથી કે જ્યારે પ્રશ્નમાં રહેલા કાયદા જેવા લાભકારી કાયદાનું અર્થઘટન કરવામાં આવે છે, ત્યારે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૮ અને ૩૯ (બી) અને (સી) માં સમાવિષ્ટ રાજ્યનીતિના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો ન્યાયાધીશના મનમાં સર્વોચ્ચ હોવા જોઈએ. પરંતુ આ સિદ્ધાંતને કાયદાની જોગવાઈઓમાં એવું વાંચવા માટે વિસ્તારી શકાય નહીં કે જે કાયદા ઘડનાર સંસ્થાએ સ્પષ્ટપણે અથવા આવશ્યક ગર્ભિતતા દ્વારા પ્રદાન કર્યું નથી. [જુઓ: સ્ટીલ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા લિ. અને અન્ય વિ. નેશનલ યુનિયન વોટર ફ્રન્ટ વર્કર્સ અને અન્ય, આઈટી (૨૦૦૧) ૭ એસસી ૨૬૮]. કલમ ૪૩-૧બી નું અવલોકન દર્શાવે છે કે તેણે ભાડુઆત (tenant) ના અધિકારનું ધ્યાન રાખ્યું છે અને જ્યારે મકાન માલિકની જમીન સીલિંગ વિસ્તારની બરાબર

હોય ત્યારે ભાડુઆત દ્વારા ધારણ કરાયેલી જમીનના કબજાને સુરક્ષિત રાખ્યો છે. જો મકાન માલિકની જમીન સીલિંગ વિસ્તાર કરતાં ઓછી હોય, તો પણ ભાડુઆત દ્વારા ધારણ કરાયેલી જમીનનો ફક્ત તેટલો જ ભાગ પાછો મેળવવાની મંજૂરી છે જે મકાન માલિકના વાસ્તવિક કબજામાં રહેલી કુલ જમીનને સીલિંગ વિસ્તારની બરાબર કરવા માટે પૂરતો હોય. અહીંનો વિવાદ, જેમ ઉપર નોંધ્યું છે તેમ, પ્રથમ પ્રતિવાદીની જમીનની ગણતરી સ બંધિત છે. શું પ્રથમ પ્રતિવાદી-જમીન માલિક દ્વારા કર્ણાટક રાજ્યમાં ધારણ કરાયેલી જમીનને તેમની જમીનની ગણતરીમાં ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ? હાઈકોર્ટે આ પ્રશ્નનો જવાબ નકારાત્મક આપ્યો છે અને અમે કોઈ અલગ દૃષ્ટિકોણ અપનાવવા માટે સહમત નથી. આના કારણો સ્પષ્ટ છે. આ કાયદાનો ઉદ્દેશ્ય ભૂતપૂર્વ બોમ્બે રાજ્ય (હવે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યનો બોમ્બે વિસ્તાર) માં ખેડૂતના હિતોનું રક્ષણ કરતી વખતે અને યોગ્ય કદની જમીન માટે 'ખેડૂત માલિકી' ને પ્રોત્સાહન આપતા, સુધારેલું ઉત્પાદન અને કૃષિ કાર્યક્ષમતા પ્રાપ્ત કરવાનો છે. કલમ ૨ (૨-ડી) "સીલિંગ વિસ્તાર" ને એવી જમીન તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે જે વ્યક્તિ દ્વારા માલિક અથવા ભાડુઆત તરીકે અથવા અંશતઃ માલિક અથવા અંશતઃ ભાડુઆત તરીકે ધારણ કરવામાં આવેલી હોય - કાયદાની કલમ ૫ અથવા ૭ હેઠળ સીલિંગ વિસ્તાર તરીકે નક્કી થયેલ જમીનનો વિસ્તાર. કલમ ૨ ની વિવિધ કલમો, જેમાં "જમીન", "જમીન માલિક", "ભાડુઆત", "જમીન ધારણ કરવી" ની વ્યાખ્યાઓ છે અને કલમ ૫ અને ૬ ની જોગવાઈઓનું અવલોકન કરતા કોઈ શંકા રહેતી નથી કે કલમ ૫ અને ૬ માં દર્શાવેલ જમીનની વિવિધ શ્રેણીઓ બોમ્બે વિસ્તારમાં જમીનના સ્વભાવને ધ્યાનમાં રાખીને વર્ગીકૃત કરવામાં આવી છે અને સીલિંગ વિસ્તાર બોમ્બે વિસ્તારમાં મકાન માલિક અને ભાડુઆતની પરિસ્થિતિઓ અને જરૂરિયાતોને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરવામાં આવ્યો છે. કાયદાની કલમ ૭ સરકારને જાહેર હિતમાં સીલિંગ વિસ્તાર અને આર્થિક ધારણને વિવિધ પરિબલોને ધ્યાનમાં

રાખીને બદલવાની સત્તા આપે છે, જેમાં: (એ) જમીનની સ્થિતિ, (બી) તેની ઉત્પાદક ક્ષમતા, (સી) જમીન પછાત વિસ્તારમાં આવેલી છે તે હકીકત, અને (ડી) અન્ય કોઈપણ પરિબલો જે સૂચવવામાં આવી શકે છે. ઉપરોક્ત જોગવાઈઓમાં અથવા કાયદાની કોઈપણ જોગવાઈમાં એવું સૂચન કરતું કંઈ નથી કે જમીન માલિક અથવા ભાડુઆતની જમીન અથવા સીલિંગ વિસ્તારની ગણતરી કરવાના હેતુઓ માટે બોમ્બે વિસ્તારની બહાર, ભારતમાં અથવા વિશ્વમાં ક્યાંય પણ આવેલી જમીનને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ. આ બધા પરિબલો બોમ્બે વિસ્તારના સંદર્ભમાં નક્કી કરવા જરૂરી છે. ઉપરોક્ત ચર્ચા અનિવાર્ય નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે આ કાયદો એવું માને છે કે સીલિંગ વિસ્તાર નક્કી કરવાના હેતુ માટે બોમ્બે વિસ્તારની અંદરની જમીન જ ગણતરીમાં લેવી જરૂરી છે. તેથી, પ્રથમ પ્રતિવાદી દ્વારા કર્ણાટક રાજ્યમાં ધારણ કરાયેલી કોઈપણ જમીનને ધ્યાનમાં લેવી અમાન્ય રહેશે.

હાઈકોર્ટે બોમ્બે હાઈકોર્ટના ડિવિઝન બેન્ચના ચુકાદા, છનુબાઈ કરણસંગ (ઉપરોક્ત) પર આધાર રાખ્યો હતો. તે કેસમાં, બોમ્બે હાઈકોર્ટના ડિવિઝન બેન્ચે કાયદાની કલમ ૩૪(૨) (એ) માં "અન્ય જમીન" શબ્દના મહત્વને ધ્યાનમાં લીધું હતું (જે હવે મહારાષ્ટ્ર એક્ટ XXVII ઓફ ૧૯૬૧ દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો છે). કલમ ૩૪(૨)ની કલમ (એ) જમીન માલિકને સુરક્ષિત ભાડુઆતની ભાડાપટ્ટાનો અંત લાવવા પર પ્રતિબંધ મૂકતી હતી, જો જમીન માલિક ૫૦ એકર કે તેથી વધુ "અન્ય જમીન" પર વ્યક્તિગત રીતે ખેતી કરતો હોય. જોકે, જ્યારે જમીન માલિકની વ્યક્તિગત ખેતી હેઠળની જમીન ૫૦ એકર કરતાં ઓછી હતી, ત્યારે સુરક્ષિત ભાડુઆતની ભાડાપટ્ટાનો અંત લાવવા અને ભાડે આપેલી જમીનનો કબજો લેવાનો જમીન માલિકનો અધિકાર સુરક્ષિત હતો અને આવા કિસ્સામાં જમીન પાછી મેળવવી એ

તેટલા વિસ્તાર સુધી મર્યાદિત હતી જે વ્યક્તિગત ખેતી હેઠળની જમીનના વિસ્તારને ૫૦ એકર સુધી પહોંચાડવા માટે પૂરતો હોય. પ્રશ્ન એ હતો કે શું સૌરાષ્ટ્ર રાજ્યમાં જમીન માલિક દ્વારા ધારણ કરાયેલી જમીન તે કલમમાં "અન્ય જમીન" ના અર્થમાં આવશે. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સૌરાષ્ટ્ર રાજ્યમાં જમીન માલિક દ્વારા ધારણ કરાયેલી જમીન "અન્ય જમીન" ના અર્થમાં આવતી નથી અને તે શબ્દ ફક્ત બોમ્બે વિસ્તારની જમીનને જ આવરી લેશે. ચીફ જસ્ટિસ ચાગલાએ કોર્ટ વતી ચુકાદો આપતા ઘણા કારણો આપ્યા હતા કે શા માટે સૌરાષ્ટ્ર રાજ્યમાં જમીન માલિક દ્વારા ધારણ કરાયેલી જમીનને કલમ ૩૪(૨)માં "અન્ય જમીન" ના અર્થમાં લાવી શકાય નહીં અને તે શબ્દ બોમ્બે રાજ્યની જમીન સુધી જ મર્યાદિત હોવો જોઈએ. અમે તે ચુકાદાના નિષ્કર્ષ સાથે સંપૂર્ણપણે સહમત છીએ.

આ કોર્ટના શ્રીકાંત ભાલચંદ્ર કરુલકર અને અન્ય વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય ([૧૯૯૪] ૫ SCC ૪૫૯) ના ચુકાદા પર આધાર રાખીને, શ્રી લલિત દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આ કેસમાં ભૌગોલિક જોડાણ (territorial nexus) હોવાથી, પ્રથમ પ્રતિવાદીની કર્ણાટક રાજ્યમાં આવેલી જમીનને ગણતરીમાં લેવી જરૂરી હતી. અમે આ રજૂઆત સાથે અસહમત છીએ. તે કેસમાં, ગુજરાત એગ્રિકલ્ચરલ લેન્ડ્સ સીલિંગ એક્ટ, ૧૯૬૦ ની કલમ ૬(૩-એ) ની કાયદેસરતાને પડકારવામાં આવી હતી. હાઈકોર્ટે તે જોગવાઈની કાયદેસરતાને સમર્થન આપ્યું. અપીલ પર, આ કોર્ટે હાઈકોર્ટના ચુકાદાને સમર્થન આપ્યું. તે સમયે એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે:

"આ અદાલતે-ત્રણ દાયકાના સમયગાળામાં-કોઈ ચોક્કસ રાજ્યના કાયદાની જોગવાઈઓ બાહ્ય પ્રાદેશિક કામગીરી ધરાવે છે કે કેમ તે શોધવા માટે "પ્રાદેશિક સાંઠગાંઠનો સિદ્ધાંત" નામનો સિદ્ધાંત વિકસાવ્યો છે. આ સિદ્ધાંત સુસ્થાપિત છે અને તેના સિદ્ધાંતો અંગે કોઈ વિવાદ નથી. જો કાયદાની જોગવાઈઓનું પાલન કરવા માંગતા વ્યક્તિઓ/મિલકત વિષય અને રાજ્ય વચ્ચે પ્રાદેશિક જોડાણ હોય તો કાયદાને બાહ્ય કામગીરી તરીકે ગણી શકાય નહીં. પ્રાદેશિક જોડાણની પર્યાપ્તતામાં બે તત્વોને ધ્યાનમાં લેવાનો સમાવેશ થાય છે, જોડાણ વાસ્તવિક હોવું જોઈએ અને ભ્રામક ન હોવું જોઈએ અને અધિનિયમ હેઠળ લાદવામાં આવેલી તમારી જવાબદારી તે જોડાણ સાથે સુસંગત હોવી જોઈએ. આ કાયદાએ પ્રાદેશિક સાંઠગાંઠના સિદ્ધાંતોને સંતોષવા પડશે જે કાયદાની જોગવાઈઓના વાસ્તવિક અમલીકરણથી અનિવાર્યપણે સ્પષ્ટ થાય છે.

તાત્કાલિક કિસ્સામાં આ અધિનિયમમાં ઉપરોક્ત ગુજરાત અધિનિયમની કલમ ૬ (૩-એ) જેવી કોઈ જોગવાઈ નથી. તે ચુકાદો અપીલકર્તા માટે કોઈ મદદરૂપ નથી.

આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, અમને હાઈકોર્ટના વિવાદિત આદેશમાં કોઈ ગેરકાયદેસરતા જોવા મળતી નથી કે કર્ણાટક રાજ્યમાં પ્રથમ પ્રતિવાદીના કબજામાં હોવાનો આક્ષેપ કરાયેલી જમીનને તેના વાસ્તવિક કબજામાં ફુલ જમીનની ગણતરીમાં ધ્યાનમાં લઈ શકાતી નથી કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે કે તે કાયદાની કલમ ૪૩-IB ની પેટા-કલમ (૧) ની કલમ (એ) ના હેતુઓ માટે ટોચમર્યાદાના વિસ્તારની બરાબર જમીન ધરાવે છે કે કેમ.

પરિણામે, અપીલ રદ કરવામાં આવે છે પરંતુ કેસના સંજોગોમાં, પક્ષોને તેમનો પોતાનો ખર્ચ ઉઠાવવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે.

બી. એસ.

અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.